

NON MULTUM, SED MULTA

До статті професора М. Грушевського про "Сполоханий мурашник" ("Украинский вестник", число 6) можна додати ще одну цінну рису. Це — роля єврейського населення Галичини в тамтешній польсько-українській боротьбі.

Важкою є доля тієї народності, земля якої поневолена чужими володарями. Але безмежно гіршою є доля народу, який цілком втратив свою землю і поневіряється в розсіянні по чужих країнах, всюди становлячи меншість. Кинені історичною бурею саме в таке становище, єреї були змушені відмовитися від політичної творчості. Національна активність мала звестися до пасивної самооборони, до дріб'язкової та ляклової охорони останніх залишків національної індивідуальності; про жадні спроби "самотужки кувати свою долю" не можна було й мріяти. Не створюючи власної історії, лише пасивно й хворобливо переживаючи чужу, розсіяний народ змушений був у всіх головних галузях своєї життєвої діяльності покірливо сприймати те, що йому накидала ця чужа історія. Так було в царині господарській, де панівні територіальні народи завжди приділяли чужинцеві саме ті функції, які були потрібні тогочасному суспільствові, але якими воно гребувало або нехтувало, — тобто попросту утилізували його для чорної, брудної праці і, використавши, зневажали. Те саме повторювалося в царині національних взаємин. Коли почалася боротьба між різними

народностями, територіальними або такими, які мають бодай якесь територіальне опертя, єврейству й тут накинули ненавиджену ролю знаряддя, засобу задля чужої вигоди. У кожному окремому випадку та сторона, яка через свою впливовість або багатство мала сильніші засоби тиску, примушувала місцевих єреїв іти разом з нею для уярмлення іншої народності. У Галичині цією сильнішою стороною були поляки, і вони широко "використовували" та "utilізували" затуркане, неосвічене галицьке єврейство для національного гноблення українського народу.

Під сучасну пору на всьому терені Галичини ледве чи залишилося багато таких єреїв, які не зрозуміли ще всієї ганебности цієї ролі. Нещодавно помер д-р Бик, депутат Райхсрату, єрей, що не гребував перебуванням у складі реакційного та антисемітського польського кола: з ним, очевидно, зійшло зі світу останнє покоління шляхетських прислужників, що звуть себе "поляками мойсеєва закону". Бо ще за життя Бика, цієї осени та зими, під час кампанії за загальне виборче право, коли австрійські сіоністи та соціал-сіоністи висунули вимогу національного представництва для єврейського народу в Райхсраті та сеймах, — галицьке єврейство підтримало цю вимогу дослівно тисячами зборів та мітингів. Сотки телеграм з аналогічними резолюціями було надіслано президентові Гавчеві. Рух охопив найширші кола, просякнув у самі глибини єврейської маси, старозавітні діди з пейсами та в ярмулках, молоді робітники та інтелігенти — всі юрмами збиралися на мітинги і підписувалися під вимогами національного представництва. У жадного спостерігача не могло залишитися сумнівів: галицьке єврейство віднині бажає жити задля себе і говорити за себе, як самоціль, а не як знаряддя хоч би чиєї чужої політики.

Значення цієї зміни оцінили — лише з різним почуттям — і українці, і поляки. Перші чудово зрозуміли, що в десятках мішаних округ, де лише єврейські голоси давали перевагу польській меншості, скінчилося шляхетське панування — і

тепер, шляхом угоди з євреями, можна буде пропорційно поділити ці депутатські крісла. Саме тому український депутат д-р Романчук¹ виступив у Райхсраті як переконаний оборонець єврейських вимог, — і в різних частинах Галичини українські збори ухвалили резолюції аналогічного сенсу. Цілковито протилежне ставлення зустріли єврейські вимоги з боку поляків. Д-рові Бикові, вірному слузі "кола", наказали за будь-яку ціну інсценувати контррух. Ця витівка не вдалася завдяки вчасній агітації сіоністів. Тоді польська бюрократія вчинила масові труси в усіх соціал-сіоністських гуртках і зачинила їх на тій підставі, що вони нібито вийшли за межі свого статуту. Із сумом доводиться відзначити, що неабияку ролю в боротьбі поляків проти єврейських вимог відіграв соціаліст Дашинський: найдошкульніші кпини в Райхсраті з національних прав єврейського населення належать йому.

Зі ставлення українців та поляків до галицько-єврейського руху легко зрозуміти, яке значення він має для тих та інших. У російсько-єврейській пресі² різними мовами наводили докладну статистику племінних угруповань в Галичині, на підставі якої можна було досить точно визначити, скільки депутатських місць втрачали українці через союз єреїв з поляками, і, отже, скільки вони виграють за скасування цього союзу, навіть за винятком тих крісел, які мають пропорційно належати євреям.* Тут, у нетрях, я не маю цих даних під рукою, але всі зацікавлені рухом галицького українства напевно знають, що ці цифри дуже поважні. Справа, крім того, полягає не лише в депутатських кріслах: в усій польській гегемонії в Галичині визначну роль досі відігравала єврейська допомога. Фальшування перепису "зарахувало" до польської народності все єврейство краю — 11% населення, — і втрата цього "доростку" означатиме кінець легенд про польську більшість і початок кінця реакційно-

*Див. статтю Д. Пасманика в журналі "Еврейская жизнь", 1906, IV, під заголовком "Национальная борьба евреев в Австрии". Особливо про ставлення українців див. стор. 79.

шляхетського панування. Найкраще це відчувають самі поляки, — звідси й та лють, з якою вони переслідують єврейський "сепаратизм". І для них євреї *non multum, sed multa*.

Щоправда, і цього разу єврейський рух призвів не до цілковитої перемоги. Та й взагалі вся виборча реформа дещо загальмувалася. Керівні сфери австрійського єврейства не опускають рук. На надзвичайному з'їзді сіоністів у Krakowі ухвалено енергійно продовжувати боротьбу за національне представництво. У дискусії один з делегатів від соціал-сіоністської фракції заявив таке: "З нас хочуть зробити знаряддя для пригноблення слабших народностей, як, наприклад, русинів. Хочуть, щоб ми були рабами одних і тиранами інших. Цього ми не припустимо!"**

Я не оптиміст і не вірю в "любов" між націями. Зокрема, аніскільки не приховую від себе, що між єреями та українцями в Галичині існує певний антагонізм, який іноді набирає некультурних форм. Упевнений, що із зростанням освіченості ця некультурність форм зникне, але племінні тертя залишаться доти, доки не зміниться докорінно політично-етнографічна мапа землі та суспільно-господарський устрій.

Але тут я й не закликаю до "любові". Я констатую збіг інтересів цієї хвилини в галицьких українців та в галицьких єреїв. Ідучи кожний своїм шляхом, вони сьогодні можуть один одному допомогти. Саме це й слід зробити.

У чому має полягати єврейська допомога галицьким українцям? Поперше, в цілковитому розриві з поляками — *не для того, зрозуміло, щоб віддати свої голоси українцям, а для того, щоб жити й розвиватися самобутньо й самостійно, не дозволяючи себе нікому "використовувати" для поневолення іншої сторони.* Подруге — в спільній праці з українськими народниками задля цілковитої демократизації

** "Die Welt", 1906, ч. 28, стор. 10.

спорожнявілого політичного ладу Австрії взагалі, а Галичини зокрема і особливо. Потретє — в підтримці східно-галицьких автономістів, які домагаються *home rule*³ для цієї української половини нинішньої "коронної" Галичини.

У чому має полягати українська допомога австрійським євреям? В одному: щоб єврейству було визнано в Австрії права національної цілості. На "автономію"⁴ безземельна народність не може претендувати, але вона має право вимагати для себе самоврядування в справах національного побуту й справедливого представництва як у Райхсраті, так і в сеймах; поряд з уже визнаними 8 мовами Австрії має бути рівноправною в установах, у суді та в школі мова єврейського населення. І коли Східня Галичина, нарешті, виділиться в окремий автономний край, хай ці права національної меншості збережуться недоторканні і в ній, а також — *caveant Rutheni!*⁵ — в західній половині, де, крім євреїв, все ж таки залишаться розсіяні серед польської більшості групи українців.

І коли наспіє час для розмови в *Російському парляменті* про автономію Польщі, тоді і українці, і євреї самі згадають та іншим нагадають про Галичину. Ані в перших, ані в других не прохопиться, звичайно, жадного слова проти найширших повноважень для варшавського Сейму. Царство Польське мусить бути автономне так само, як має бути автономна й Литва, й Україна, й Білорусь. Але питання щодо недоторканних прав національної меншості має бути вирішene заздалегідь, в загальнодержавному парляменті і для всієї території держави.

Не для того ми всі, хто має братів за кордоном, протягом багатьох років з тugoю стежимо за подіями в Австрії, щоб легко примиритися з виникненням нової Галичини.⁶